

Y.SOLIJONOVNING ADABIY-TANQIDIY FAOLIYATI

*Z.T.Qodirova, FarDU Sirtqi bo'lim,
Filologiya Tillarni o'qitish (O'zbek tili), 5-kurs*

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yo'ldoshxo'ja Solijonovning adabiy-tanqidiy faoliyati, ilmiy qarashlari hamda o'zbek adabiyotshunosligi rivojiga qo'shgan hissasi tahlil qilinadi. Olimning o'zbek nasri poetikasi, badiiy nutq, yozuvchi uslubi va zamonaviy adabiy jarayon haqidagi ilmiy izlanishlari yoritilgan. Shuningdek, uning qodiriyshunoslik sohasidagi tadqiqotlari, zamonaviy adabiyotga munosabati va tanqidchilikdagi o'ziga xos uslubi haqida fikr yuritiladi. Maqolada Y.Solijonovning ilmiy merosi, adabiy-estetik qarashlari hamda yosh ijodkorlar va tadqiqotchilar uchun ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: Yo'ldoshxo'ja Solijonov, adabiy tanqid, o'zbek adabiyotshunosligi, badiiy nutq poetikasi, o'zbek nasri, qodiriyshunoslik, zamonaviy adabiyot, adabiy-estetik qarashlar, yozuvchi uslubi, badiiy mahorat.

Abstract: This article analyzes the literary-critical activity, scholarly views, and contribution of Yo'ldoshxo'ja Solijonov to the development of Uzbek literary studies. The scholar's research on the poetics of Uzbek prose, artistic speech, writer's style, and modern literary processes is highlighted. The article also discusses his studies in Qodiriy scholarship, his attitude toward contemporary literature, and his unique critical style. Furthermore, the significance of Y. Solijonov's scientific heritage and literary-aesthetic views for young researchers and writers is revealed.

Keywords: Yo'ldoshxo'ja Solijonov, literary criticism, Uzbek literary studies, poetics of artistic speech, Uzbek prose, Qodiriy studies, modern literature, literary-aesthetic views, writer's style, artistic mastery.

Аннотация: В данной статье анализируются литературно-критическая деятельность, научные взгляды и вклад Yo'ldoshxo'ja Solijonov в развитие узбекского литературоведения. Освещаются исследования ученого, посвященные поэтике узбекской прозы, художественной речи, писательскому стилю и современному литературному процессу. Также рассматриваются его труды в области кодыриоведения, отношение к современной литературе и особенности его критического стиля. В статье раскрывается значение научного наследия и литературно-эстетических взглядов Й. Солижонова для молодых исследователей и творческой молодежи.

Ключевые слова: Йўлдошхўжа Солижонов, литературная критика, узбекское литературоведение, поэтика художественной речи, узбекская проза, кодыриоведение, современная литература, литературно-эстетические взгляды, писательский стиль, художественное мастерство.

Y.Solijonovning adabiy-tanqidiy faoliyati

O'zbek adabiyotshunosligi taraqqiyotida salmoqli o'rin egallagan olimlardan biri Yo'ldoshxo'ja Solijonovdir. U nafaqat yetuk adabiyotshunos, balki iste'dodli adabiy tanqidchi, pedagog va publitsist sifatida ham tanilgan. Olimning ilmiy faoliyati o'zbek nasri poetikasi, badiiy nutq, uslub masalalari hamda zamonaviy adabiy jarayonni tahlil qilish bilan chambarchas bog'liqdir. Y.Solijonov o'zining ilmiy qarashlari, xolis tanqidi va chuqur tahlillari orqali o'zbek adabiy tanqidchiligi rivojiga katta hissa qo'shdi.

Olimning hayoti va ilmiy faoliyati

Yo'ldoshxo'ja Solijonov 1940-yil 11-iyulda Farg'ona viloyati Rishton tumanidagi Buloqboshi qishlog'ida tug'ilgan. U 1960-yilda Farg'ona davlat pedagogika institutining tarix-filologiya fakultetiga o'qishga kirib, 1965-yilda imtiyozli diplom bilan tamomlagan. Mehnat faoliyatining dastlabki yillarida matbuotda ishlagan bo'lsa-da, keyinchalik butun faoliyatini ilm-fan va pedagogikaga bag'ishladi.

1974-yilda "O'zbek nasrida avtor nutqining shakllanishi va yozuvchining shaxsiy uslubi" mavzusida nomzodlik dissertatsiyasini himoya qildi. 2003-yilda esa "XX asrning 80–90-yillari o'zbek nasrida badiiy nutq poetikasi" mavzusidagi doktorlik dissertatsiyasi orqali filologiya fanlari doktori ilmiy darajasiga sazovor bo'ldi. Olimning 20 dan ortiq kitoblari, yuzlab ilmiy va adabiy-tanqidiy maqolalari chop etilgan.

Y.Solijonovning adabiy-tanqidiy qarashlari

Y.Solijonovning adabiy-tanqidiy faoliyatida badiiy asarni chuqur tahlil qilish, yozuvchi mahoratini ochib berish va asarning estetik qiymatini aniqlash asosiy o'rin tutadi. Olim tanqidchilikni faqat kamchilik izlash vositasi emas, balki adabiyot taraqqiyotiga xizmat qiluvchi muhim estetik mezon deb biladi.

Uning maqolalarida quyidagi jihatlar alohida ko'zga tashlanadi:

- badiiy asarning g'oyaviy mazmunini tahlil qilish;
- yozuvchi uslubini ochib berish;
- obrazlar tizimini baholash;
- til va nutq poetikasini tadqiq etish;
- adabiyotdagi yangilanish va an'anaviylik masalalarini yoritish.

Y.Solijonovning tanqidiy uslubi sodda, ravon va tushunarli bo'lib, ilmiy fikr bilan badiiy tafakkurni uyg'unlashtira olishi bilan ajralib turadi. U murakkab terminlardan ortiqcha foydalanmasdan, kitobxon uchun qulay uslubda fikr yuritadi.

Qodiriyshunos olim sifatidagi faoliyati

Y.Solijonov ijodida qodiriyshunoslik muhim o'rin egallaydi. U Abdulla Qodiriy ijodini chuqur tadqiq qilgan olimlardan biri hisoblanadi. Olim Qodiriy asarlaridagi

milliy ruh, tarixiy haqiqat, obrazlar tizimi va badiiy mahorat masalalarini ilmiy asosda tahlil qilgan.

Uning tadqiqotlarida “O‘tkan kunlar” va “Mehrobdan chayon” romanlarining o‘zbek romanchiligidagi o‘rni keng yoritiladi. Y.Solijonov Qodiriyning o‘zbek realistik nasrining asoschisi sifatida baholab, yozuvchining badiiy tafakkuri va til mahoratini alohida e’tirof etadi.

Zamonaviy adabiyot haqidagi qarashlari

Olim zamonaviy o‘zbek adabiyoti rivojini ham muntazam kuzatib borgan. U zamonaviy nasr va publitsistika taraqqiyotini tahlil qilish orqali yangi avlod yozuvchilarining ijodiga baho bergan. Ayniqsa, O‘tkir Hoshimov ijodi haqidagi tadqiqotlari alohida ahamiyatga ega.

Yo‘ldosh Solijonovning “So‘zi – gavhar, fikri – olmos san’atkor” kitobi O‘tkir Hoshimov ijodini tahlil qilishga bag‘ishlangan bo‘lib, unda yozuvchining badiiy mahorati, estetik qarashlari va xalqchil uslubi chuqur tadqiq etiladi.

Shuningdek, olim adabiy-estetik qarashlar, badiiy tafakkur va ijodkor shaxsiyati masalalariga bag‘ishlangan ko‘plab ilmiy maqolalar yozgan.

Asarlari va ilmiy merosi

Y.Solijonovning ilmiy va adabiy-tanqidiy merosi o‘zbek adabiyotshunosligida muhim o‘rin tutadi. Uning quyidagi asarlari mashhur:

- “Badiiy mahorat sirlari”
- “Nutq va uslub”
- “Ko‘zgudagi hayot”
- “So‘z sehri va mehri”
- “Lirika latofati, nasrning nazokati”
- “Adabiyot nazariyasi asoslari”

Ayniqsa, “Adabiyot nazariyasi asoslari” darsligi oliy ta’lim tizimida muhim manbalardan biri hisoblanadi. Ushbu asarda adabiyot nazariyasining dolzarb masalalari ilmiy asosda yoritilgan.

Y.Solijonov tanqidchiligining o‘ziga xosligi

Y.Solijonov adabiy tanqidchiligida quyidagi xususiyatlar muhim ahamiyat kasb etadi:

1. **Xolislik** – asarning yutuq va kamchiliklarini birdek ko‘rsatadi.
2. **Ilmiylik** – har bir fikr ilmiy dalillar bilan asoslanadi.
3. **Badiylik** – tanqidiy maqolalarda ham badiiy ifoda kuchli seziladi.
4. **Milliylik** – o‘zbek adabiyotining milliy ruhini saqlashga alohida e’tibor beradi.
5. **Tarbiyaviy ahamiyat** – kitobxon didini shakllantirishga xizmat qiladi.

Olimning tanqidiy qarashlari yosh tadqiqotchilar va ijodkorlar uchun muhim ilmiy maktab vazifasini o‘taydi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, Y.Solijonov o'zbek adabiy tanqidchiligi va adabiyotshunosligi rivojiga ulkan hissa qo'shgan olimdir. Uning ilmiy va tanqidiy faoliyati badiiy tafakkur taraqqiyotiga, o'zbek nasrining poetik xususiyatlarini o'rganishga hamda milliy adabiy merosni chuqur tadqiq etishga xizmat qildi. Olimning asarlari bugungi kunda ham adabiyotshunoslar, talabalar va yosh ijodkorlar uchun muhim manba bo'lib qolmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yo'ldoshxo'ja Solijonov. *Ko'zgudagi hayot*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2010.
2. Yo'ldoshxo'ja Solijonov. *So'z sehri va mehri*. – Toshkent: Sharq, 2008.
3. Yo'ldoshxo'ja Solijonov. *Lirika latofati, nasrning nazokati*. – Toshkent: Fan, 2012.
4. Yo'ldoshxo'ja Solijonov. *Adabiyot nazariyasi asoslari*. – Toshkent: O'qituvchi, 2009.
5. Abdulla Qodiriy. *O'tkan kunlar*. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2018.
6. Abdulla Qodiriy. *Mehrobdan chayon*. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
7. O'tkir Hoshimov ijodi haqida maqolalar to'plami. – Toshkent: Sharq, 2015.
8. Karimov N. *XX asr o'zbek adabiyoti tarixi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2011.
9. Qo'shjonov M. *Adabiyot nazariyasi va tanqidchilik masalalari*. – Toshkent: Fan, 2007.
10. Umurov H. *Adabiyotshunoslik nazariyasi*. – Toshkent: Sharq, 2014.